

Õiguskaitse kättesaadavus diskrimineerimisjuhtumite korral ELis – suurema võrdsuse suunas

Euroopa Liidu põhiõiguste harta jaotiste „Võrdsus“ ja „Õigusemõistmine“ artiklitega 21 ja 47 kehtestatakse diskrimineerimiskeeld ning tagatakse õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, sealhulgas õiguskaitse kättesaadavusele.

Poliitikataust

Võrdse kohtlemise põhimõttel on kindel koht Euroopa Liidu (EL) õigusaktides ja seda käsitlevad õiguskaitse kättesaadavuse sätted. Neid kirjeldavad rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi artikkel 7 ja muud võrdõiguslikkust käsitlevad direktiivid, nt võrdse tööalase kohtlemise direktiiv, direktiiv meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega ning uuendatud soolise võrdõiguslikkuse direktiiv (tööhõive ja kutseala) küsimustes.

Lisaks nõutakse rassilise võrdõiguslikkuse direktiivis, direktiivis meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega ning soolise võrdõiguslikkuse direktiivis, et ELi liikmesriigid määraksid asutuse(d), mis:

- osutavad diskrimineerimise ohvritele kaebuste esitamisel sõltumatut abi;
- korraldavad diskrimineerimise kohta sõltumatuid uuringuid;
- avaldavad sõltumatuid aruandeid ja annavad soovitusi seoses ülalmainitud diskrimineerimisjuhtumitega .

Põhiküsimused

Milliste takistuste vastu pörkuvad õiguskaitset soovivad diskrimineerimist kannatanud isikud? Kuidas julgustatakse potentsiaalseid kaebuse esitajaid õiguskaitset taotlema? Milliseid konkreetseid meetmeid on rakendatud, et parandada õiguskaitse kättesaadavust ELi liikmesriikides?

ELi Põhiõiguste Ameti tegevus

Ülaltoodud küsimuste lahendamisel tõlgendab Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) õiguskaitse kättesaadavuse mõistet laiemalt, nii et see hõlmab nii kohtulikke kui ka kohtuväliseid õiguskaitsevahendeid. Kahju hüvitamise taotlemise protsessi diskrimineerimisasjades käsitletakse FRA aruandes „Õiguskaitse kättesaadavus diskrimineerimisjuhtumite korral ELis – suurema võrdsuse suunas“. Selles esitatakse diskrimineerimisjuhtumeid käsitlevatel intervjuudel põhinevad tõendid. Antud aruanne täiendab FRA 2011. aastal avaldatud juriidilist aruannet „Õiguskaitse kättesaadavus Euroopas: probleemide ja võimaluste ülevaade“, milles analüüsiti kohtuasju ELi liikmesriikides.

Metoodika

Diskrimineerimise korral pakutava õiguskaitse erinevate viiside uurimiseks ELis valis FRA kaheksa ELi liikmesriiki: Austria, Belgia, Bulgaaria, Itaalia, Prantsusmaa, Soome, Tšehhi Vabariigi ja Ühendkuningriigi. Lisaks geograafilisele ulatusele esindavad need riigid ajaloo, ühiskonnakorralduse, suuruse ja institutsioonilise mandaadi poolest erinevaid süsteeme. Uuringus analüüsitakse, kuidas saaks süsteemide aspekte tõhustada ja kohaldada neid ELis laiahaardelisemalt.

Uuringus kasutati poolvabas vormis küsimustikke, mille alusel teostati kaheksas ELi liikmesriigis kokku 371 süvaintervjuud diskrimineerimisega seotud kaebuse esitanud isikutega ning mõned intervjuud inimestega, kes olid otsustanud oma kaebuse esitamata jätta. Lisaks küsitleti juriste, kaebuste esitajaid nõustavate ja toetavate vabaühenduste esindajaid ning võrdõiguslikkusega tegelevate asutuste esindajaid.

Küsitletud kaebuste esitajad erinesid isikuomaduste (sugu, vanus, etniline päritolu) ja diskrimineerimise põhjus(t)e poolest. Veerand kaebustest esitati rassilise või etnilise päritolu alusel, teist samapalju soo alusel diskrimineerimise pärast, kaks viiendikku puude alusel ja vähem kui kümnendik vastavalt usu või veendumuste, vanuse ja seksuaalse sättumuse alusel.

Tõendusmaterjalil põhinevad soovitus

FRA uuringu tulemused näitavad, et õiguskaitse kättesaadavuse osas esineb kogu ELis süsteemseid puudusi. Need on seotud põhiõiguste kaitsmise korra ja menetlustega ning kannatanute praktilise toetamise küsimustega. Nii näiteks ütlesid peaaegu pooled intervjuueritustest, et nad ei saanud kaebuse esitamisel ametiasutustelt mitte mingisugust abi, ning umbes veerand vastanutest väitis, et otsis asjaomas(t) e menetlus(t)e kohta ise teavet. Lisaks leidsid vahendajad ja kaebuste esitajad, et poliitiline ja sotsiaalne kliima on peaaegu kõigis kaheksas uuritud ELi liikmesriigis paljude diskrimineeritud rühmade ja diskrimineerimisvastaste meetmete suhtes vaenulik. Kuigi tänasel päeval aktuaalsed kokkuvõtte-meetmed mõjutavad mitmesuguseid avalikke teenuseid, näitavad FRA uuringu tulemused, et diskrimineerimisjuhtumitega seoses tuleb õiguskaitse kättesaadavust ja sellega seoses pakutavaid teenuseid parandada.

Käesoleva uuringu tulemused peaksid aitama Euroopa Liidul tõhustada institutsiooniliste nõuete õigusakte ja edendada olemasolevaid tavasid ning samuti peaks olema neist kasu ELi liikmesriikidel asutuste ja mehhanismide reformimisel. Õiguskaitse kättesaadavust aitaksid parandada järgmised meetmed:

Struktuursed meetmed

- Aidata kaebuste esitajatel valida asutust, mille poole pöörduda. Praegu raskendab võimaluste rohkus otsustamist.
- Selgitada diskrimineerimise õiguslikku määratlust ja standardiseerida kõik diskrimineerimise aluseid või vastavaid valdkondi käsitlevad õigusnormid, et lihtsustada võrdset kohtlemist käsitlevaid õigusakte nii liikmesriikide kui ka ELi tasandil.
- Hõlbustada õiguskaitset taotlevate isikute jaoks esmaste kontaktisikute poole pöördumisel füüsiliste vahemaade ületamist. Selleks võiksid võrdõiguslikkusega tegelevad asutused ja muud diskrimineerimisjuhtumitega tegelevad institutsioonid teha tihedat koostööd kohalike ametiasutuste, vabaühenduste või kogukondlike organisatsioonidega, tagada regulaarse või alalise piirkondliku esinduse ning kasutada võimaluse korral liikmesorganisatsioone või muid olemasolevaid võrgustikke, nagu näiteks ametiühingud või töötajate esindusorganisatsioonid. Kaebuste esitajatel aitaksid kohtusüsteemides orienteeruda ka asutuste koostöölepingud ja edasi suunamise süsteemid.

- Võtta kasutusele rohkem kohtuväliseid mehhanisme, mis võivad osutada vähem kulukaks ja seega efektiivseks täienduseks tavapärastele kohtumehhanismidele.

Menetlused

- Kaotada hulk kitsendavaid tegureid, nagu näiteks praegune piiratud arusaam kohtuasja algatamise seaduslikust õigusest, kohtuasja poolte võimaluste ebavõrdsus, kaebuse esitajate ja tunnistajate puudulik kaitse ohvriks sattumise eest, kohtunike ebapiisav teadlikkus võrdõiguslikkust käsitlevatest õigusaktidest, samuti tõendamiskohustuse üleandmist käsitleva ELi õigusnormi ebapiisav kohaldamine.
- Anda diskrimineerimishovritele kvaliteetselt õigusabi.
- Tagada piisavad volitused uurimisorganitele ning eraldada võrdõiguslikkusega tegelevatele asutustele ja haldus-/kohtuasutustele piisavalt vahendeid.

Toetus

- Parandada kaebuste esitajate jaoks õigusabi või õigusabikulude kindlustuse kättesaadavust, mille kohta vahendustöö tegijad märgivad, et sellest sõltub õiguskaitse kättesaadavus kaebuse esitajate jaoks.
- Arendada välja kvaliteetsed suhtlusstrateegiad, sealhulgas konkreetsetele rühmadele suunatud teavitustegevus ja teabe andmine vastavalt nende konkreetsetele vajadustele. See nõuab piisavaid inimressursse ja rahalisi vahendeid ning kättesaadavat teavet, milles ei kasutata õiguste ja teenuste kirjeldamiseks keerukat juriidilist erialakeelt.
- Avalik-õiguslikud asutused peaksid heade tavade rakendamisel näitamaeeskujut. Tõhusad suhtlusstrateegiad, koostöö ajakirjandusega ja ajakirjanike parem teadlikkus – kõik see aitab edendada põhiõiguste järgimist ühiskonnas.

Lisateave:

FRA aruanne "Õiguskaitse kättesaadavus diskrimineerimisjuhtumite korral ELis – suurema võrdsuse suunas" (*Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality*) on avaldatud veebilehel: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/access-justice-cases-discrimination-eu-steps-further-equality>

FRA tegevusega õiguskaitse kättesaadavuse valdkonnas on võimalik tutvuda järgmisel veebilehel: <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice>